

Munkafolyamatok és szolgáltatások

Állomány, állományalakítás

94/2017

HORAVA, Tony – LEVINE-CLARK, Michael: Current trends in collection development practices and policies. – Bibliogr. In: Collection building. – 35. (2016) 4., p. 97-102.

A gyűjteményfejlesztés gyakorlatának jelenlegi irányai

Állománygyarapítás; Felmérés; Felsőoktatási könyvtár

Egy 16 könyvtárra kiterjedő észak-amerikai felmérésből pillanatképet kapunk a nyilvános könyvtárak jelenlegi állománygyarapítási politikájáról, az állományépítésben felmerülő főbb trendekről, a nyílt hozzáféréssel kapcsolatos költségeikről, az igényeken alapuló beszerzés (DDA – *demand-driven acquisition*) helyzetéről, az anyagi forrásokról, a *big deal* és a nyomtatott állománnyal kapcsolatos ésszerűsítési törekvésekről, valamint a könyvtár értékeinek demonstrálási gyakorlatáról.

Összegezve az eredményeket a következő irányok rajzolódtak ki: az állománygyarapítási politikák a részletekben gazdag leírás felől a fenntartó egyetem/intézmény stratégiai céljaihoz való illeszkedést hangsúlyozó, rövid nyilatkozatok felé tendálnak. Az igényeken alapuló beszerzést szinte mindegyik könyvtár alkalmazza, de inkább csak kiegészítő jelleggel. Többségükben a költségvetési keretnek csak kis százalékát fordítják erre, és azt állítják, hogy a DDA-nak nincs nagy hatása az állománygyarapításra. A nyílt hozzáférés témája bekerült a főáramlatba, a legtöbb könyvtár támogatja valamilyen formában, évi 20 ezer dollártól akár a 100 ezer dollárt meghaladó összegig. Ez általában különböző forrásokból származik, a gyarapítási kerettől az egyetemi támogatásig, vagy akár vegyesen. A *big deal* még mindig uralkodó trend, pedig a kiadókkal történő megállapodásokkal kapcsolatos vélemények korántsem egyöntetűek. A könyvtárak többsége az állománygyarapítási keret 50–75 közötti százalékát fordítja ilyen jellegű megállapodás alapján történő beszerzésre. Az előfizetési árak folyamatos növeke-

dése előbb-utóbb nehéz döntések elé állítja majd a könyvtárakat. Az állománygyarapítási keret a hagyományos kutatást, oktatást és tanulást szolgáló tartalom- és dokumentumbeszerzésen kívül sokféle célt szolgál: ebből fedezik a *discovery* szolgáltatást, az intézményi tagdíjakat, a könyvtárközi kölcsönzést, az állományvédelem és digitalizálás költségeit is. A gyarapítási keretre jellemzően negatívan hat az infláció, az árfolyammozgások, ezért igyekeznek minél célirányosabban felhasználni. A dokumentumok elhelyezése kapcsán a raktári helyhiánnyal szembesülve megosztott raktározási programokban vesznek részt, mint például a WEST (*Western Regional Storage Trust*), melyek főként a ritkán használt folyóiratokat érintik, és természetesen nem problémamentesek. A könyvtári állomány értékességének propagálása az anyaintézmény felé a legfontosabb kihívások közé tartozik. Néhányan alapidokumentumaikban rögzítik, hogy könyvtári céljaikat és feladataikat a fenntartó egyetem stratégiájával összhangban határozzák meg. Mások ezt mennyiségi és minőségi adatokkal bizonyítják. A megfelelésre való törekvés tetten érhető számos gyarapítási újításban, az állományépítés racionalizálásában, elektronikus forrásokhoz és *streaming* médiához való hozzáférés szolgáltatásában, *pay-per-view* modell alkalmazásában. Az unikális helyi dokumentumok digitalizálása és megosztása nagy fegyvertény, láthatóságának növelése érdekében szinte minden könyvtár él vele. Egyelőre azonban az állományfejlesztési tervekkel való koherencia és a más könyvtárak hasonló munkájával való összehangolás még nem elsődleges szempont. Az állományalakítás megszokott, szilárd formája nagymértékben átalakult rugalmas, elsősorban az igényeket követő modellé.

(Fazokas Eszter)

95/2017

SHAW, Debora: Overlap among college and university library collections. – Bibliogr. In: Collection management. – 41. (2016) 3., p. 117-132.

A főiskolai és egyetemi könyvtári gyűjtemények közötti átfedés

Állomány; Állománygyarapítás; Átfedés; Egyetemi könyvtár; Felmérés; Főiskolai könyvtár

A WorldCat-ben megvizsgálták 26 főiskolai és egyetemi könyvtár monográfia-állományát, és azt tapasztalták, hogy az egyetemi könyvtárak sokkal több egyedi címet birtokolnak, és gyűjteményük hétszer nagyobb, mint a főiskolai könyvtáraké. A nyelv és irodalom (jelzete a Kongresszusi Könyvtár osztályozási rendszerében: P) körébe az egyetemi könyvtárakban az állomány 30%-a, a főiskolai könyvtárakban 27%-a tartozik. Megállapították, hogy a könyvtárak által birtokolt könyvek száma csökken, az egyetlen könyvtár által birtokolt köteteké pedig a 2000-es megjelenési évet követően növekszik. A könyvtári költségvetések alig tartanak lépést az inflációval, a könyvekre fordított összegek százalékos aránya csökken a könyvtári kiadások között. Mindezek a változások összhangban vannak a törekvéssel, hogy ma már nem a könyvgyűjtemények építése a leghangsúlyosabb feladat.

A vizsgált 26 felsőoktatási könyvtár gyűjteménye arról tanúskodik, hogy a könyvtárosok generációi gondosan őrizték a rájuk bízott kulturális értékeket. A gyűjtemények erősségei és sokszínűsége megmutatkozik a könyvek számában és különösen a témák választékában és a történeti lefedettségben. A gyűjtemények különbségei az eltérő intézményi igényeket és lehetőségeket mutatják. A kis könyvtárak nem egyszerűen a nagyobbak alhalmazai, és a gyűjtemények közötti átfedés nem csupán a könyvtár méretének függvénye.

Nyilvánvaló, hogy a gyűjtés változóban van. A könyvtárak a nemrég (2000 után) megjelent könyvekből a korábban szokásosnál kevesebb példánnyal rendelkeznek. Ugyanakkor 2000 és 2013 között az egyedileg birtokolt címek száma 45%-ról 50%-nál többre nőtt. Egy átlagos tudományos könyv ára 2000 és 2013 között 42%-kal nőtt, az inflációt is figyelembe véve. Az új technológiák és a használók elvárásai is kihatnak a könyvgyűjteményekre. Az elektronikus dokumentumok egy részét nem vásárolják meg a könyvtárak, hanem bérelik, így azok nem is jelennek meg a WorldCat-ben a könyvtár állományának részeként. Az e-könyves platformok és a használók által irányított beszerzések befolyásolják a gyűjtőkört is. Az átfedések vizsgálata a könyvtári gyűjtemények megbízhatóságát igazolta. A gyűjteményekkel foglalkozó több szerző rámutatott, hogy a 21. században a lefedettség biztosítását együttműködéssel lehet elérni – a könyvtári konzorciumok erőfeszítései erre

irányulnak. Az ACRL, a felsőoktatási és tudományos könyvtárak szövetsége a gyűjteményeket illetően holisztikusabb megközelítést sürget.

(Hegyközi Ilona)

Raktározás

96/2017

NIEDERER, Ulrich: Hopes and sighs : the Swiss Cooperative Storage Facility In: Library management. – 37. (2016) 4/5., p. 170-181.

A svájci közös tároló könyvtár

Együttműködés -belföldi; Felsőoktatási könyvtár; Gépi raktározás; Környezetvédelem -könyvtárban; Tároló könyvtár; Tervezés

2016-ban a világon másodikként megkezdte működését Büronban, Luzerntól 30 percnyi autóútra a svájci közös automatizált tároló könyvtár, amely 5 könyvtár (a luzerni központi és egyetemi könyvtár, a baseli és a zürichi egyetemi könyvtár, a zürichi és a solothurni központi könyvtár) 2,6 millió kötetét fogja tárolni. Megnyitását hosszas mérlegelés és előkészítés előzte meg.

A luzerni Központi és Egyetemi könyvtár (ZHB) 2005-ben, egy közelgő épületfelújítás kapcsán úgy döntött, újrastrukturálja szabadpolcos és raktári tereit, és felméri, a Luzernben már 20 éve bérelt külső raktárak helyett milyen raktározási megoldás lenne a legcélravezetőbb. Könyvtárosokból, építészekből és logisztikai szakértőkből álló munkacsoportot állítottak fel, amely négyféle raktározási modellt (rögzített állványos raktározás, mozgatható állványos raktározás, Harvard típusú magas raktár, automatizált magas raktár) vizsgált, összehasonlítva a telek megvásárlásának, a raktár felépítésének és működtetésének anyag- és munkaerőköltségeit. A tartományi kormány kérésére a raktározás külső cégnek való kiszervezését és a jelenlegi raktárbérlési modell fenntartását is bevették az elemzésbe. Minden szempontot figyelembe véve egy új, automatizált raktári központ megépítése mellett döntöttek, a fajlagos költségek csökkentése végett pedig más könyvtárakat is bevontak a projektbe, hogy egy nagyobb tároló könyvtárat közösen működtessenek. A ZHB a környégyűjteményein és a szabadpolcos állományon kívül a teljes raktári álló-

mányát ide utalta; a másik négy betársult könyvtár csupán a ritkábban használt állományrészeket kívánta itt tárolni. 2012-ben körvonalazódott, hogy az épület tulajdonosa és felépítője egy állami vállalat legyen, a részt vevő könyvtárak pedig egyesületként béreljék és üzemeltessék azt, a költségeket arányosan megosztva egymás között.

A konkrét tervezés 2013-ban, az építkezés 2014-ben indult, és közel 2 évig tartott. Az épület egy 18 méter magas, 72x30 méteres csarnok, amelyet a tetőn napelemek fednek, és amelyet 256 üreges oszloppal alapoztak alá a geotermikus energia maximális kihasználása érdekében. Az eredmény: egy passzív klimatizálású zöld könyvtár. A legnagyobb technikai újítást azonban az automatizált raktári rendszer jelenti: a 6 folyosón egy-egy robot közlekedik és emeli ki/teszi vissza a polcnyi méretű (60x40x25/35 cm) konténereket az IKR-ekkel összekapcsolt szoftver utasításait követve. A konténerek végül az emberi munkaállomásokra futnak be, ahol a munkatársak kivesszik az adott kötetet a „polcról” és egy hasonló vastagságú pótlékkal helyettesítik.

A robotizáció nemcsak azt eredményezi, hogy az állványok közötti távolság nagyon kicsi (84 cm), de az embermentes munkakörnyezet lehetővé teszi az oxigénszint radikális csökkentését is, amit nitrogénbefúvással oldanak meg. Mindez gyakorlatilag tűzbiztossá teszi a raktárt.

Az épületben mindössze 8 ember teljesít szolgálatot, a kéréseket pedig két futárcég kézbesíti (a ZHB-be naponta kétszer, a többi könyvtárba napi egyszer). Csak a monográfiákat kézbesítik, a folyóiratcikkekről digitális vagy papírmásolat készül. (Ha egy kutató egész folyóiratokat szeretne átnézni, a büroni tároló raktárban egy kis termet is kialakítottak helyben olvasásra.) A forgalom becslés szerint napi 950 teljesítés és visszaosztás.

A raktár megtöltése még folyamatban van, előreláthatólag 20 hónapba fog telni. A részt vevő könyvtáraknak csupán a vonalkódokkal való felszerelés és a nem archív példánynak szánt folyóiratok deduplikálása ad munkát, az immár 3 hónapja átadott raktár pedig olyan jól teljesít, hogy lassan már a kibővítésén és újabb könyvtárak bevonásán gondolkodnak.

(Szabó Piroska)

Feldolgozó munka

97/2017

HIDALGO-DELGADO, Yusniel [et al.]: Gestión de fondos de archivos con datos enlazados y consultas federadas. – Bibliogr. In: Revista española de documentación científica. – 39. (2016) 3.

Res. angol nyelven

Levéltári anyagok kezelése kapcsolt adatok és összevont keresések segítségével

Gépi dokumentumleírás; Levéltári anyag

A cikk a szemantikus web azon fontosabb technológiáit írja le, amelyek hasznosak lehetnek a levéltári anyagok kezeléséhez. Bemutat néhány helyi és nemzetközi projektet, melyek az ISAD-G-n alapuló szabványos leírásokból generálnak ontológiákat. Ismerteti a LIAM (*Linked Archival Metadata*) rendszert, amely megkönnyíti a levéltári rekordok átalakítását RFD (Resource Description Framework) formátumba. Elemzi továbbá, hogy a kapcsolt adatok (*Linked Data*) miképpen teszik lehetővé az interoperabilitást az információs rendszerek és az OWL (*Ontology Web Language*), SKOS (*Simple Knowledge Organization System*) és a Dublin Core rekordok fázettás keresése között. A szerzők javasolják a SIOC-kal (*Semantically-Interlinked Online Communities*) kompatibilis CMS (*Content Management System*) és az OAI-PMH (*Open Archives Initiative – Protocol for Metadata Harvesting*) használatát a levéltári rekordok cseréje és az információkeresés megkönnyítése érdekében. Leírják a CoroArchivo rendszer fejlesztése során használt technológiákat, mely rendszert egy kísérletben értékelték, amelynek során a DSpace-ben tárolt ISAD-G rekordokból automatikusan generáltak ontológiákat. A kifejlesztett eszköz lehetővé teszi a használó számára összevont keresések végrehajtását az OWL szótár kizáró és egyenértékű osztályainak alapján.

(Autoref.)

98/2017

RIVA, Pat: Il nuovo modello concettuale dell'universo bibliografico : FRBR Library Reference Model. – Bibliogr. a jegyzetekben In: AIB studi. – 56. (2016) 2., p. 265-275.

A bibliográfiai világ új konceptuális modellje: az FRBR Library Reference Model

Dokumentumleírási szabályzat

Az FRBR Consolidation Editorial Group (CEG) 2016-ban hozta nyilvánosságra a *Library Reference Model* (FRBR-LRM) elnevezésű új tervezetet „világméretű felülvizsgálat” (world-wide review) céljából. A cikk ennek szövege alapján írja le a fontosabb változásokat (az FRBR-család korábbi tagjaihoz képest), és ismertet néhány olyan megfontolást, melyek alapján a CEG elfogadta ezeket a megoldásokat. Az FRBR-LRM hierarchikus struktúrát hoz az entitások közé, ami lehetővé teszi a relációk és az attribútumok optimalizálását. A megvalósítás fázisában a modell kiszélesíthető attribútumok és relációk hozzáadásával, entitások és relációk altípusainak kidolgozásával. A négy „WEMI” entitás (mű, kifejezés, megnyilvánulás, példány) definícióját újrafogalmazták oly módon, hogy azok függetlenül, egymásra való kölcsönös hivatkozások nélkül álljanak, ugyanakkor megőrizték eredeti jelentésüket és a modellen belüli szerepüket. Ahol lehet, az FRBR-LRM előnyben részesíti a relációkat az attribútumokkal szemben, ami ez utóbbiak mennyiségét jelentősen csökkenti.

(Autoref.)

Információkeresés

99/2017

SAVOLAINEN, Reijo: Information seeking and searching strategies as plans and patterns of action : a conceptual analysis. – Bibliogr. In: Journal of documentation. – 72. (2016) 6., p. 1154-1180.

Információkeresési stratégiák mint cselekvési tervek és sémák

Információkeresés; Könyvtártudományi kutatás

Az információkeresési stratégiákat mint cselekvési terveket és sémákat az 1970-es években kezdték el vizsgálni. Ennek alapja – az aktuális technológiákat

figyelembe véve – jellemzően az online adatbázisokból történő információ-visszakeresés volt. Az 1990-es évektől, a webes keresések népszerűvé válásával összetettebbé váltak az elemzések. 1995-ben sikerült ezek célvezérelt stratégiáit meghatározni. A böngészés is ilyen, mivel ott használjuk, ahol ismerjük a célt. Az általános célú böngészés (amikor olyan forrásokat használunk, amelyek esetében nagy a valószínűsége annak, hogy van bennünket érdeklő információ) esetében viszont sokkal markánsabb a stratégiai aspektus, bár nem ismerjük mértékét.

Az információkeresési stratégiák mint cselekvési tervek és sémák (mintázatok) fogalmi elemzése Henry Mintzbergnek arra az üzleti stratégiával kapcsolatos, 1987-es elképzelésére épül, amely szerint a stratégia mint terv cselekvéssorozatként (cselekvések áramlataként) jellemezhető. Ezek a cselekvések lehetnek szándékosak, vagy az jellemezheti őket, hogy kialakulóban vannak. A szándékos stratégiák megmutatják, hogy a stratégiákat miként irányítják a már meglévő szándékok. Az alakulóban levő stratégiák pedig arra mutatnak példát, hogy az információkeresés mintázatai hogyan alakulnak ki szándékoltság hiányában vagy szándékaink ellenére. Az utóbbira példa a szerendipitáson (véletlenszerű felfedezésen) alapuló böngészés a weben, mivel az egyik hiperlinktől a másikig történő mozgás vagy nem szándékos, vagy éppen szándékaink ellenére valósul meg.

(Koltay Tibor)

Lásd még 113

Olvasószolgálat, tájékoztató munka

100/2017

BORKERT, Franziska: BibScout – der mobile Auskunftsdienst an der UB Würzburg : Ansprechpartner im Lesesaal entlasten Infotheke : Hilfe beim Koperieren, Drucken und Scannen In: BuB. – 68. (2016) 11., p. 774-777.

Res. angol és francia nyelven

Könyvtári járőrök – mozgó tájékoztató szolgálat a Würzburgi Egyetemi Könyvtárban

Egyetemi hallgató; Könyvtáros -társadalmi munkás; Olvasószolgálat

A 2014/2015. tanév téli szemeszter óta a Würzburgi Egyetemi Könyvtár (UB) *könyvtári járőröket* (Bib-

Scout) alkalmaz a főkönyvtárában, akik olyan diákasszisztensek, akik segítenek a felhasználóknak – elsősorban a többi diáknak – a fénymásolásban, a nyomtatásban, szkennelésben és a könyvek megtalálásában. A könyvtári járőröknek nincs rögzített posztjuk, szükség szerint mozognak. Felismerhetők az egyetemi logóval ellátott kék egyenmellényükről és a hátukon látható „Kérdések? Örömmel segítünk” feliratról. Csak akkor dolgoznak, amikor az előadások vannak; értékes kiegészítői a könyvtári személyzetnek az információs pultnál. Négy sikeres félév után az egyetemi könyvtár meg tudja állapítani, hogy a szolgáltatást jól fogadták. Egyértelmű, hogy mentesítik a képzett könyvtári személyzetet az alapvető technikai kérdésektől. A szolgálat bevezetése óta végzett két felmérés eredményei megerősítették hasznos voltát, és rávilágítottak a személyzet és a könyvtári járőrök közötti jó kapcsolatra és a hasznos interakciókra is. Ennek a sikeres szolgáltatásnak köszönhetően a könyvtár reményei szerint nő a felhasználói elégedettség, mert bármikor és bárhol ott van a segítség és támogatás. A szolgáltatás igénybevétele a félév elején nagyon erős, és lassan csökken a félév folyamán, de a vizsgaidőszakban, a segítség iránti igény – különösen a fénymásolásé – ismét megnő.

(Autoref.)

Könyvtárközi kölcsönzés, dokumentumszolgáltatás

101/2017

BURKE, Gemma – DUNCAN, Gemma – SMITHER, JL: Share resources through the largest interlibrary loan network In: Interlending & document supply. – 44. (2016) 4., p. 137-140.

Forrásmegosztás a legnagyobb könyvtárközi kölcsönzési hálózat révén

Dokumentumszolgáltatás; Együttműködés -nemzetközi; Gépi könyvtárközi kölcsönzés

A WorldShare Interlibrary Loan a világ legnagyobb forrásmegosztó hálózata, amelyben tízezer könyvtár működik együtt. 2013-ban indult és lépett az OCLC korábbi könyvtárközi kölcsönzési rendszere, a WorldCat Resource Sharing helyébe. A WorldShare a WorldCat metaadatain alapul (e katalógus jellemzői

2016-ban: 360 millió dokumentum, 2,3 milliárd lelőhelyadat, 14 ezer elektronikus gyűjtemény).

A WorldShare egyesíti a különböző munkafolyamatokat, a munkatársak közvetlenül az interfészén keresztül kommunikálnak egymással. A kérő könyvtár egyszerűen tájékozódhat más könyvtárak állományáról, díjszabásáról és dokumentumforgalmazási szabályairól. Egy-egy kéréshez össze tudja állítani a potenciális kölcsönadók jegyzékét, és azt a sorrendet, ahogy a kérést a szolgáltató könyvtárakhoz továbbítja a rendszer. Új előfizetések vagy módosítások esetén a könyvtárak rögzíthetik a rendszerben a forgalmazást befolyásoló licencfeltételeket. Bizonyos kérések teljesen automatikusan, a könyvtárosok közreműködése nélkül teljesülnek.

A WorldShare kulcsfunkciója a felhőalapú Article Exchange, amely biztonságos helyet ad a kért dokumentumok feltöltéséhez és ott a kérő könyvtár, illetve személy számára a hozzáféréshez. Ezen a helyen 30 napig tárolják a dokumentumokat, illetve 5 letöltést tesznek lehetővé. Az értesítést az Article Exchange küldi, e-mailekre nincs szükség. A kérések teljesítése jelentősen lerövidül, többnyire csak néhány órát vesz igénybe.

A fizetési eljárások is egyszerűbbek a korábban szokásosnál, az OCLC számlázási rendszerén keresztül zajlanak. Az Interlibrary Loan Fee Management (IFM) rendszer havonta egyszer von egyenleget a követelések és tartozások között. Ez jelentős megtakarítást eredményez (kérésenként átlagosan kb. 45 dollárnyit).

A cikk négy sikertörténetet ismertet. A Bajor Állami Könyvtár takarékosági megfontolásokból döntött úgy, hogy teljes állományát, unikális gyűjteményrészeit is a WorldShare ILL rendszer alkalmazásával szolgáltatja. A MyBib eDoc bővítmény a digitalizálás és tárolás, a MyBib eL a hozzáférés terén biztosítja az európai szerzői jogi előírások betartását, az utóbbi a kölcsönző könyvtárak erre a célra szolgáló számítógépein való megtekintés és egyszeri kinyomtatás során. A faxon és e-mailben való továbbítást teljességgel felszámolták. A Bajor Állami Könyvtár az egyik leggyakoribb dokumentumszolgáltató könyvtárrá vált.

A göttingeni Állami és Egyetemi Könyvtár 2000 óta vesz részt az OCLC világméretű könyvtárközi kölcsönzési hálózatában. A WorldShare és a MyBib eDoc alkalmazásával felgyorsították a kérések teljesítését és csökkentették a munkaerő-ráfordítást. A megoldás teljességgel megfelel a német szerzői jogi

előírásoknak. Élnek az egyszerű számlázási lehetőséggel is.

A Winchester University 2013-ban határozta el, hogy papírmentes könyvtárközi kölcsönzési rendszert valósít meg. Úgy vélik, hogy a WorldShare segítségével áttekinthetőbbé vált a kérések státusza, és nagy előnynek tartják, hogy a keresés és a megrendelés egy rendszerben zajlik.

A Commonwealth Scientific and Industrial Research Organisation (Ausztrália) havonta átlagosan 1500 kérést kezel. A kérés és a szolgáltatás folyamatát a WorldShare segítségével sikerült egy munkafolyamatba terelniük, és meglévő rendszerükbe integrálniuk. Nagyra értékeli azt is, hogy egyszerűsödött a számlázási ügykezelés.

Az OCLC rendszeresen konzultál a WorldShare felhasználóival, és tapasztalataik alapján fejleszti a rendszert. Jelenleg a díjkezelés van napirenden; szeretnék megoldani, hogy a rendszer kezelni tudja a visszatérítéseket és az elveszett dokumentumokért fizetett térítéseket is.

(Hegyközi Ilona)

Hátrányos helyzetű olvasók ellátása

102/2017

SCHULDT, Karsten: Soziale Bibliotheksarbeit revisited : alles schon mal da gewesen : bei mobiler Bibliotheksarbeit und anderen sozialen Themen lohnt ein Blick ins Archiv In: BuB. – 68. (2016) 11., p. 656-658.

Res. angol és francia nyelven

Újra a szociális könyvtári munkáról

Hátrányos helyzetű olvasó; Könyvtártudományi szakirodalom

A könyvtári szakirodalomban újra és újra előke-
rülnek bizonyos témák. Ilyen a szociális könyvtá-
ri munka, amellyel társadalmi viták kapcsán sokat
foglalkoztak a 70-es és 80-as évek fordulóján. A ta-
nulságokat a Deutsches Bibliotheksinsitut 1982-ben
kötetben foglalta össze (Soziale Bibliotheksarbeit.
Theorie und Praxis, dbi-Materialien 18.). Ezután a
téma eltűnt a szakirodalomból, feltehetően a 80-as
évek politikai-társadalmi változásai miatt. A kérdés-
ről legközelebb 2007-ben jelent meg összefoglaló
mű (Zugang für alle. Soziale Bibliotheksarbeit in

Deutschland) a BibSpider kiadónál. Ezt 2009-ben egy
újabb monográfia követte (Soziale Bibliotheksarbeit.
„Kompensationsinstrument“ zwischen Anspruch und
Wirklichkeit im öffentlichen Bibliothekswesen, Si-
mon Verl.).

A DBI 1982-es összefoglaló kötete arról tanúskodik,
hogy a szociális könyvtári munka nem azonosult
semmilyen politikai irányzat ideológiai céljaival.
Megállapították, hogy a szociális könyvtári munka
ma az egész népeiségre kiterjed, és a könyvtárosok
keveset tudnak az érintett csoportok életéről, pedig ez
elengedhetetlen lenne. A kötet létrejöttékor még nem
esett szó célcsoportokról, hanem olyan csoportokat
említettek, akik valamilyen oknál fogva kirekesztet-
tek, és ezért nem tudják igénybe venni a könyvtári
szolgáltatásokat.

A 25 évvel később, 2007-ben megjelent kötet a
könyvtáraknak az érintett célcsoportok körében el-
végzendő teendőire koncentrált. A hátrányos társadal-
mi helyzetű emberek igényeit magukból az igények-
ből kiindulva, azokat megértve kell kielégíteni. Azok
az emberek kerültek az érdeklődés középpontjába,
akik nem tudnak vagy nem akarnak könyvtárba járni.
A szociális könyvtári munka abban a vonatkozásban
merült fel, hogy a könyvtárak képesek-e megfelelni
annak a követelménynek, hogy mindenki számára
nyitva kell állniuk. Időközben sok szolgáltatás szü-
letett Németországban például a házhoz kötött em-
berek számára.

Sok kérdéssel kell még foglalkozni a könyvtárak
gyakorlatát és a módszertant illetően. A megvalósult
példákat gyakran kivételként vagy kísérleti projekt-
ként említik, és nem is szerepelnek a szakirodalom-
ban. A szociális könyvtári munkának be kell kerülnie
a könyvtárak „normális kínálatába”. Ne számítson
újszerűnek a könyvek házhoz szállítása, a hátrányos
helyzetű emberek személyes felkeresése. Ez fordulat-
ot jelenthetne, amelynek a könyvtártudományi pub-
likációkban is tükröződnie kéne, és a könyvtáraknak
döntéseikben mérlegelniük kéne e szolgáltatásokat.
Könyvtártudományi kutatások előkészítésénél fel-
tétlenül érdemes tehát az archívumokba betekinteni,
a történeti előzményeket megvizsgálni, mert ez igen
tanulságos lehet – következett a szerző.

(Hegyközi Ilona)

103/2017

TOONEN, Maaike – KOREN, Marian: Bibliotheksservices für Flüchtlinge in den Niederlanden In: BuB. – 68. (2016) 10., p. 583-587.

Könyvtári szolgáltatások menekültek számára Hollandiában

Nemzetiségi olvasó; Szolgáltatások

2015 nyarától elsősorban szíriai menekültek érkeztek az országba. A hollandok nem voltak olyan befogadók, mint a németek. Az állam elsősorban az önkormányzatoknál támogatta magasabb költségvetéssel a menekültek integrációját. A kérelmeket átlagosan másfél év alatt bírálják el.

A 17 millió lakosú Hollandiában a közkönyvtárak elismert társadalmi, pedagógiai és kulturális intézmények jelentős költségvetéssel (600 millió euró/év), évi négy milliós olvasóval és 100 milliós kölcsönzéssel. Az új törvény öt feladatot jelölt ki számukra: 1) a tudáshoz és az információkhoz való hozzáférés biztosítását, 2) képzési és továbbképzési programok kínálatát 3) az olvasásfejlesztés és az irodalom népszerűsítését, 4) a kultúra és a művészet megszerettetését, 5) helyiségek biztosítását a közösség számára.

A 156 könyvtárból és 800 fiókból álló hálózat alkalmas volt arra is, hogy a menedékkérők integrációját segítse abban az időszakban, amikor még nem élhetnek hivatalos képzési lehetőségekkel, mert kérelmüket még nem bírálták el. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy a közkönyvtár

- olyan programokat kínál, melyek az alapkészségeket fejlesztik, és az önállóságot erősítik,
- megfelelő állománnyal bír (több nyelven, valamint az önképzést biztosító tananyaggal is rendelkezik),
- lehetőséget nyújt a kapcsolatteremtésre és párbeszédre, hogy segítse a beilleszkedést, és pozitív benyomásokat szerezzen a helyi közösség a menedékkérőkről.

A könyvtárak menedékkérőket segítő sokrétű munkája több csoportba is sorolható.

I. Találkozások révén a beilleszkedést segítő kezdeményezések

Lelystad városi könyvtára találkozóhelyet teremtett az újonnan érkezett és a már régóta ott élők számára (Stamakerij). Oosterhoutban *Új vagyok Hollandiában* címmel szerveztek projektet. Több könyvtár olyan rendezvényeket tartott, melyeken a menekülést okaira derült fény (*A mögöttes történet*). Tilburgban fényképezőgépet adtak a menedékkérőknek, hogy

örökítsék meg a várost, és fűzzenek megjegyzéseket a képekhez (*Kép és történet*), illetve szövöszakkört szerveztek nők számára. Utrechtben a menekültek önkéntes munkáját próbálták megszervezni.

II. Célcsoportokra vonatkozó kezdeményezések
Nijmegenben egy átmeneti táborban könyvtári szolgáltatást nyújtanak (arab és angol nyelvű könyvek, képes albumok stb.), de a mozgókönyvtári szolgáltatásokat is erre a célra mozgósították.

III. Kapcsolatteremtés és nyelvtanulás

A *nyelvi barátok* programban főiskolások segítik a nyelvtanulást gyermekek és családjaik körében. A *felolvasó-expressz* keretében önkéntesek olvasnak fel meséket. Hengelo könyvtára internetes logopédia-tréninget kínál, de van a könyvtárakban *nyelvi kávézó*, ahol a felnőttek hollandul tanulhatnak. Zuid-Kennemerlandban esti énekekre van lehetőség a könyvtárban, de működik sok helyen heti rendszerességgel a menedékkérők olvasóklubja is.

IV. Az alapkészségeket fejlesztő és az önállóságot erősítő programok. (A Tilburgi Városi Könyvtár 2015/2016-ban a fiatal menekülteknek városnéző sétákat és könyvtárvezetéseket szervezett, míg a kisgyermekeknek mesefelolvasásokat tartott.)

(Murányi Lajos)

104/2017

WIDDERSHEIM, Michael M. – McCLEARY, Melissa A.: Gender and sexuality, self-identity, and libraries : readers' advisory as a technique for creative (dis)assembly. – Bibliogr. In: Library trends. – 64. (2016) 4., p. 714-740.

Társadalmi nemek és szexualitás, önazonosság és a könyvtárak: az olvasási tanácsadás mint a kreatív összehangolás technikája

Hátrányos helyzetű olvasó; Ifjúság nevelése olvasásra; Iskolai könyvtár

A cikk a társadalmi nemekkel, a szexualitással és az információval foglalkozik, azaz fontolóra veszi, a könyvtárak milyen módon nyújtsanak olvasási tanácsadást a fiatal olvasóknak társadalmilag igazságos módon. Az olvasási tanácsadás köz- és iskolai könyvtárakban folyik, amelynek során a könyvtárosok irodalmat ajánlanak a könyvtárlátogatóknak, akik gyakran fiatal olvasók. Bár a könyvtárakat általában semleges, apolitikus intézményeknek tartják, a tanulmány azt mutatja be, hogy a könyvtárakban folyó olvasási tanácsadás a fiatal olvasók számára a nemi

identitás és a szexualitás tekintetében a harc és a viták helyszíne. A szerzők *Nikolas Rose* és *Michel Foucault* munkáiból rajzolják meg, hogy az olvasási tanácsadás egy önszerveződési technika, melynek során a fiatal olvasók az önazonosságukat tárgyalják meg az őket körülvevő könyvtári diskurzusok közepette. A szerzők számos okát adják, miért problematikus az olvasási tanácsadásnak a könyvtári szakirodalomban bemutatott szemléletmódja. Az olvasási tanácsadás

alternatív felfogásaként a tanulmány diszjunktív megközelítést javasol. A szerzők megmagyarázzák, mi ez a megközelítés, konkrét példákat sorolnak fel arra, miként lehet alkalmazni, és javaslatokat tesznek a kutatás további útjaira.

(Autoref.)

Lásd még 79

Tájékoztatás, tájékoztatási rendszerek

Könyvtártudományi tájékoztatás

Lásd 102, 130

Vezetés, irányítás

Általános kérdések

105/2017

BUGG, Kimberley: Creating the leadership you seek: : five leadership development activities that will cultivate leadership from within your library. – Bibliogr. jegyzeteken In: College & research libraries news. – 77. (2016) 10., p. 492-495.

A keresett vezető kiválasztása: öt fejlesztő tevékenység, melyek segítségével könyvtárából választhatja ki a megfelelő vezetőt

Felsőoktatási könyvtár; Munkaszervezés; Továbbképzés; Vezetés

Már 1986-ban érzékelték a felsőoktatási könyvtárakban dolgozók a „szakma elszürkülését”, és a munkakerő, különösen a vezetők fenyegető válságát jósolták. Harminc évvel később is aggódik a szakma, hogy a jövőben nem lesz elég vezető, és számos országos, regionális és helyi fórum is foglalkozik a kérdéssel, de kevés megoldás kínálkozik a gond kezelésére.

Érdemes lenne fontolóra venni, hogyan lehetne a már a könyvtárakban dolgozó munkaerőből biztosítani a vezetői utánpótlást. A szerző szerint ez öt vezetői tevékenység által érhető el: 1) szervezet-specifikus vezetői képességek kifejlesztése, 2) azon személyek megtalálása, akik vezetői potenciállal bírnak, 3) a vezetői készségek javítása szakmai fejlesztéssel, 4) lehetőségek biztosítása a vezetésre és 5) az utánpótlás-tervezés. Ezt az öt tevékenységet ismerteti részletesen cikkében a szerző, aki a New York City College of Technology segédprofesszora és a tájékoztatás összehangolásáért felelős munkatársa (<http://www.citytech.cuny.edu/>).

Összegzésében kifejti még, hogy azok estében, akit érdekel a vezetés, érdemes becsempészni a munkaköri leírásba a vezetőképzés lehetőségét. A személyi adottságok és kockázatok korai felismerése olyan ismereteket nyújt a könyvtári vezetés számára, amelyek egy vezetői program kidolgozáshoz szükségesek. A könyvtárak együtt is működhetnek abban, hogy közösen indítsanak vezetőképző programokat.

(Murányi Lajos)